

У случају госпође Биљане Плавшић, неправилно је говорити о „превременом пуштању на слободу“. Никада није постојао ни најмањи правни или морални основ да она слободе буде лишена. Зато њено ослобађање није превремено, него је закаснило, и то пуних осам година.

Морална и физичка голгота коју је Биљана Плавшић претрпела емблематична је за судбину свих који су у рату у Босни деведесетих година на било који начин покушали да заштите интересе српског народа и да се супротставе намерама оних који су планирали да га подјарме и обезглаве. Њена судбина такође је трајна опомена свим лакомисленим главама на српској страни о томе шта чека све оне који пристану на било какав облик сарадње са иностраним спонзорима локалних српских прогонитеља.

О томе да госпођа Плавшић нема никакву кривицу, у смислу одговорности за ратне злочине, готово да је излишно и говорити. Као члан ратног председништва Републике Српске она је била задужена за хуманитарна питања, дакле бавила се стварима које су сушта супротност намери или стварном учешћу у прекршајима закона и правила рата. Под претпоставком да је председништво, у коме је она фигурирала као један од три члана, доносило одлуке које би се могле сматрати повредом ратног права, са суђења Момчилу Крајишнику (где су питања записа са тих седница и одлука председништва била помно разматрана) знамо да о начину рада, одлучивању и гласању на тим седницама не постоје никакви правно употребљиви докази. [\[1\]](#) Ни суд ни ми зато не можемо да утврдимо какве је ставове госпођа Плавшић заузимала као члан тог тела, нити јој на основу њене делатности у том својству можемо приписати било какву доказиву кривицу. Јасно је да се у њеном случају ради о покушају примене небулозне доктрине „командне одговорности“ према којој се оптуженој особи могу приписивати најразноврснији злочини почињени на терену са којима он или она нема икакве везе, нити је знала за њих.

Да подсетимо читаоце, госпођа Плавшић је била оптужена заједно са Момчилом Крајишником и требало је да јој се суди скупа са њим. Пошто је она пре почетка суђења одлучила да пође на нагодбу са тужилаштвом, њој никада није било суђено, нити је њена „кривица“ икада била формално утврђена. Али неке заједничке тачке њихових оптужница и крајњи исход Крајишниковог суђења указују нам на могући исход суђења Биљани Плавшић, да је било одржано, бар по тим тачкама. На пример, и она и Крајишник били су оптужени за геноцид. Ту тачку Крајишникове оптужнице првостепено веће је у својој пресуди Крајишнику одбацило као недоказану. Симптоматично је да тужилаштво у

жалбеном поступку на тај део пресуде није уложило приговор. Према томе, било би разумно закључити да би и у предмету госпође Плавшић, да јој је било суђено, та тачка такође била одбачена.

Из разлога који ће дуго времена остати контроверзан, госпођа Плавшић је одлучила да се нагоди са тужилаштом и да на тај начин призна кривицу по једној, договореној, тачки оптужнице а да заузврат за то не буде изложена суђењу нити да одговара по преосталим тачкама. У фебруару 2003. Биљана Плавшић је „признала“ кривицу за „прогон на политичкој, расној и верској основи.“ Све остале тачке њене оптужнице тужилаштво је заузврат повукло.

Шта значи појам „нагодбе“ у Хашком трибуналу? То практично значи да оптужена особа, која не жели да се излаже тегобама и малтретирању суђења и која преферира мање више предвидљиву казну, пристаје на кривицу по некој тачки оптужнице која је прихватљива тужилашству. Тужилаштво јој затим пише тенденциозно састављену „Изјаву о чињеницама и прихватању одговорности“, коју оптужена особа, након дужег или краћег натезања, са мањим изменама потписује. Следећи корак је изрицање казне, што се практично своди на мало цивилизованији *replay* стаљинистичких процеса, када су оптужени понизно прекоревали и ружили саме себе у нади да ће тако своје мучитеље умилостивити и мало боље проћи. Ох да, и да не заборавимо, та фарса почиње питањем председавајућег оптуженом да ли је одлука да се нагоди стварно одраз његове или њене слободне воље и да ли исказ о преузимању кривице одговара чињеничном стању. Оптужена особа ентузијастично потврђује да јесте. Суд то усваја и прелази се на изрицање казне.

Уобичајени сценарио је у предмету Момира Николића (2003) на кратко нарушио кинески судија Лиу Дакун, очигледно желећи да се мало политички нашали са корифејима напредног западног правосуђа. Судија Лиу је у првој рунди „одбацио“ Николићеву нагодбу са интересантном мотивацијом да је она у одређеном смислу плод „сукоба интереса“. Наравно, на бини где је свакоме јасна његова улога, овај неспоразум је ускоро био изглађен и педантни кинески судија је најзад ипак прихватио Николићево фронтално инсистирање на сопственој кривици. *The show must go on.*

Нагодба, и „изјава о кривици“ која је прати, пред Хашким трибуналом нема апсолутно никакав фактички или морални значај. Оптуженици у Шевенингену убрзо схватају да је свака помисао на организовање делотворне одбране чиста фантазија. Дуготрајне временске казне, које већа Трибунала редовно изричу оптуженицима српске народности, шаљу убедљиву поруку да је доказивање безнадежно и на већину то

снажно психолошки делује. Омекшани безнађем, а често и депресијом, оптуженици су врло мотивисани да озбиљно размотре нагодбене понуде тужилаштва.

Шта је мотивисало госпођу Плавшић да се нагоди, мало је вероватно да ћемо у скорој будућности сазнати. Чињеница је, без обзира на количину саосећања коју би према њој могли имати, да је њена одлука у тренутку када је она донела била прворазредни политички тријумф за Трибунал и за његове спонзоре. О пропагандном значају те одлуке могло би се судити и по томе да је Карла дел Понте у случају госпође Плавшић изнимно пристала да као један од услова нагодбе од ње неће бити тражено да за рачун тужилаштва сведочи против других Срба. [2] Својим прихватањем кривице, госпођа Плавшић је постала први високопостављени члан српског руководства са једне или друге обале Дрине који је био осуђен за један од гнусних злочина који се приписују српској страни. Додуше, не геноцид, али свакако прогон цивилног становништва, што само за нијансу мање ружно звучи.

У игри око изнуђивања признања госпође Плавшић умешани су многи фактори. Међу њима, посебно аморалну улогу одиграли су одређени (не сви, свакако) припадници њеног тима одбране. Као особа која је била потпуно неупућена у механизме „међународне правде“, а вероватно и кривичних процеса уопште, Биљана Плавшић се лакомислено ослонила на савете и тумачења својих делегираних „бранилаца“. Поред тога, додатну лажну наду несумњиво јој је улила и спремност Медлин Олбрајт да се укључи у процес у оном делу који се односио на процену олакшавајућих околности пред одмеравање казне. За предпоставити је да се наивно надала да би јој исказ Олбрајтове о њеним постдејтонским настојањима да се утврди мир могао помоћи да наиђе на боље разумевање већа.

Те наде, ако су постојале, предвидљиво су се изјаловиле. Не само да је Биљана Плавшић за жену у њеним годинама, и њене маргиналности у односу на доношење било каквих значајних одлука, добила претерано високу казну, већ је на издржавање те казне била послата у Шведску, и то у један затвор где су обично преступнице из разних муслиманских земаља које су уживале да је садистички малтретирају. У једном инциденту Биљана Плавшић је била гурнута и као последица пада претрпела је прелом кости на руци.

Сличан третман добио је и Момчило Крајишник који је пре кратког времена на издржавање казне био пребачен у Енглеску, у озлоглашени затвор Вејкфилд. У истом затвору налазе се на издржавању казне осуђени исламски терористи, због којих Крајишник скоро све време проводи изолован у својој ћелији.

Излишно је наглашавати контраст између судбине ових српских осуђеника и, на пример, Насера Орића, који је након што је у првостепеном поступку добио минималну казну, у жалбеној фази на основу неких техничких недостатака оптужнице био потпуно ослобођен од одговорности за своје злочине. Већа поруга правосуђу тешко да је замислива.

Из случаја Биљане Плавшић може се извући неколико лекција. Прво, „ко с ђаволом тикве сади...“ (читаоци већ схватају о чему је реч), а ако нешто није јасно, онда су ту речи које је Хенри Кисинџер, несумњиво један од највећих ауторитета по овом питању, једном приликом изјавио: „Бити непријатељ Америке може да буде опасно, али бити њен савезник најчешће је фатално.“ Госпођа Плавшић, у наивном настојању да буде „кооперативна“ у другој фази своје политичке делатности искусила је на својој кожи тачност Кисинџерове циничне констатације, а истовремено и мудрост српске народне изреке. Надајмо се да ће резултате својих болних сазнања из те области госпођа Плавшић успети да пренесе свом политичком протежеу, који је – на срећу – изгледа сам независно дошао до правилних закључака из ове области и који се сада чврсто и бескомпромисно налази на бранику Републике Српске и њених тековина.

Друго, хашка инквизиција своје жртве никада потпуно не испушта из својих канџи. У складу са начелом да се не може два пута судити за исту ствар, госпођа Плавшић је, наравно, имуна у односу на „прогон“. Међутим, ревносна установа инквизиције која је пуштена у погон у Сарајеву под називом Суда за ратне злочине Босне и Херцеговине, и која је у свему верни одраз свога обрасца у Хагу, и даље јој теоретски може судити за „злочине“ из првобитне оптужнице који су остали „некажњени“. То значи да Биљана Плавшић и даље није сасвим слободна особа и да је њена формална слобода условљена одређеним прећутним очекивањима у односу на њено даље понашање. Несумњиво, главно од тих очекивања је да као учесник и посматрач у значајним историјским догађајима неће давати никакав јавни прилог њиховом расветљавању зато што би сваки допринос утврђивању објективне историјске истине такве врсте био потенцијално фаталан за њене тлачитеље. Зато, не будимо изненађени њеном учтивом јавном ћутњом након што се буде вратила.

Најзад, треће, уз све дужно признање за добре, па чак и племените, намере, случај госпође Плавшић нас још једном опомиње да се светска, космополитска политика не може успешно водити импровизованим, народњачким средствима. Ако је тачно рећи да се у том комплексу донедавна универзитетски професор природних наука Биљана Плавшић врло слабо сналазила, то исто важи у нимало мањој мери за цело тадашње српско руководство у Босни и Херцеговини. Оно се састојало из једног у целини

Пише: Стефан Каргановић
уторак, 27 октобар 2009 01:24

симпатичног боема, једног шармантног стручњака из врло егзотичне гране светске књижевности, и – поред госпође Плавшић – једног руралног домаћина који и дан-данас о свету који га окружује зна значајно мање од сопствене деце.

Ако је упркос тим хендикепима Република Српска ипак била саздана, и ако она упркос свим силама немерљивим које су се на њу окомиле и даље одолева, то се очигледно не може приписати само делатности људских фактора. Поред људског фактора – а стање на кормилу Републике Српске од тада се без икакве сумње драматично побољшало – опстанак српског народа у Босни и Херцеговини објашњив је једино дејством више силе, која га упркос свему брижно чува и храни.

(Аутор је председник холандске невладине организације за мониторинг поштовања људских права *Amicus Iuris*)

---

[1] Никакви систематски записи нису били вођени на професионалан начин. Суочено са немогућношћу да на основу тих седница и његовог спорадичног присуства на њима Крајишнику по тој линији утврди неки облик одговорности, веће се определило за небулозни концепт „удруженог злочиначког подухвата“ као основу за утврђивање Крајишникове кривице.

[2] Госпођа Плавшић је сведочила у предмету Крајишник, али као сведок судског већа. Пре тога, она је храбро и одлучно одбила сва настојања тужилаштва да је убеди да, упркос договору, заузврат за неке лагодности сведочи против Слободана Милошевића.